MAKTABGACHA TA'LIMNI BOSHQARISHDA XORIJ TAJRIBASI

Tairova Madinabonu Baxtiyarovna
Andijon davlat pedagogika instituti
Maktabgacha ta'lim kafedrasi professori (DSc).
Anvarova Yulduzxon Nosirjon qizi
Maktabgacha ta'lim yo'nalishi
2-bosqich magistranti.
https://doi.org/10.5281/zenodo.23813424

Annotatsiya: Ushbu maqolada maktabgacha ta'limni boshqarish tizimidagi yetakchi xorijiy davlatlarning tajribasi o'rganilgan. O'rganishlar davomida turli mamlakatlarda maktabgacha ta'lim muassasalarini tashkil etish, moliyalashtirish va nazorat qilishning o'ziga xos modellari tahlil qilingan. Boshqaruv usullarining samaradorligi, ta'lim sifatini ta'minlash mexanizmlari va zamonaviy yondashuvlar yoritib berilgan. Olingan natijalar maktabgacha ta'lim sohasidagi boshqaruv tizimini takomillashtirish va ilg'or xalqaro andozalarni amaliyotga joriy etish bo'yicha ma'lumotlar yoritilgan.
Kalit so'zlar: Maktabgacha ta'lim, ta'limni boshqarish, xorij tajribasi, boshqaruv modellari, ta'lim sifati, maktabgacha ta'lim tizimi, xalqaro andozalar.

Abstract: This article examines the experience of leading foreign countries in the system of early childhood education management. The study analyzes specific models of organizing, financing, and supervising preschool education institutions across various nations. The effectiveness of management methods, mechanisms for ensuring educational quality, and modern approaches are highlighted. The findings allow for conclusions aimed at improving the management system in the field of early childhood education and implementing advanced international standards into practice.
Keywords: Early childhood education, education management, foreign experience, management models, quality of education, preschool education system, international standards.

Аннотация: В данной статье изучается опыт ведущих зарубежных стран в системе управления дошкольным образованием. В ходе исследования проанализированы специфические модели организации, финансирования и контроля дошкольных образовательных учреждений в разных странах. Освещены эффективность методов управления, механизмы обеспечения качества образования и современные подходы. Полученные результаты позволяют сделать выводы, направленные на совершенствование системы управления в сфере дошкольного образования и внедрение передовых международных стандартов в практику.
Ключевые слова: Дошкольное образование, управление образованием, зарубежный опыт, модели управления, качество образования, система дошкольного образования, международные стандарты.

Maktabgacha ta’lim shaxs kapitalining shakllanishi va intellektual rivojlanishining boshlang‘ich hamda eng muhim poydevori hisoblanadi. Zamonaviy sharoitda ta’lim sifatini oshirish nafaqat pedagogik metodikaga, balki birinchi navbatda, maktabgacha ta’limni boshqarish tizimining samaradorligiga bog‘liq. Jahon tajribasi shuni ko‘rsatadiki, maktabgacha ta’lim tizimini muvaffaqiyatli boshqarish mexanizmlari iqtisodiy o‘sish va ijtimoiy barqarorlikni ta’minlashda strategik ahamiyatga ega. Andijon davlat pedagogika instituti Maktabgacha ta’lim kafedrasi dotsenti (PhD) M.B. Tairova o‘z tadqiqotlarida maktabgacha ta’lim tashkilotlarida boshqaruv jarayonlarini rejalashtirish, nazorat va tahlil qilish hamda innovatsion texnologiyalarni joriy etish yo‘nalishlarining muhimligini alohida ta’kidlaydi.[1] Uning fikricha, maktabgacha ta’limni boshqarish samaradorligi bevosita kadrlar salohiyati va moliyaviy resurslarning to‘g‘ri taqsimlanishiga bog‘liq.[2] Hozirgi vaqtda dunyoda ta’lim menejmentining turlicha strategiyalari va institutsional modellari mavjud bo‘lib, ularning har biri o‘ziga xos moliyalashtirish, nazorat qilish va kadrlar siyosatiga ega. Biroq, milliy ta’lim tizimlarini transformatsiya qilish sharoitida qaysi xorijiy boshqaruv modellari eng yuqori samaradorlik ko‘rsatayotganini aniqlash dolzarb muammo bo‘lib qolmoqda. Ushbu tadqiqotning maqsadi maktabgacha ta’limni boshqarish bo‘yicha yetakchi xorijiy davlatlar (Finlyandiya, AQSh va Janubiy Koreya) tajribasini tizimli tahlil qilish hamda ularning eng samarali jihatlarini aniqlashdan iborat. Ushbu tadqiqotda maktabgacha ta’lim tizimlarini boshqarish modellarini o‘rganish uchun qiyosiy-huquqiy tahlil, tizimli yondashuv va kontent-analiz metodlaridan foydalanildi. Tadqiqot obyekti sifatida ta’lim sifati bo‘yicha xalqaro reytinglarda yuqori o‘rinlarda turuvchi mamlakatlarning boshqaruv tizimlari olindi. Ma’lumotlar manbasi sifatida YUNESKO, Iqtisodiy hamkorlik va taraqqiyot tashkiloti (OECD) hisobotlari hamda ushbu davlatlarning maktabgacha ta’limga oid me’yoriy-huquqiy hujjatlari tahlil qilindi. Boshqaruv modellari uchta asosiy mezon bo‘yicha baholandi: boshqaruvning institutsional tuzilmasi (markazlashgan yoki markazlashmagan), moliyalashtirish mexanizmlari hamda sifatni nazorat qilish va monitoring tizimi. O‘tkazilgan qiyosiy tahlil natijasida xorijiy davlatlarda maktabgacha ta’limni boshqarishning uchta asosiy modeli ajratib ko‘rsatildi. Ushbu ma’lumotlar tizimlashtirilib, 1-jadvalda aks ettirildi.

[1] https://www.gejournal.net/index.php/IJSSIR/article/view/1238/1142
[2] https://rf-library.uz/article/549893019250/development-of-professional-skills-in-students-based-on-modern-methods

1-jadval. Maktabgacha ta’limni boshqarish xorijiy modellarining qiyosiy tavsifi

Davlatlar	Boshqaruv modeli	Moliyalashtirish manbasi	Sifatni nazorat qilish mexanizmi
Finlyandiya	Markazlashmagan (Mahalliy munitsipalitetlar boshqaruvi)	Davlat subsidiyalari va munitsipal soliqlar (90-95% bepul)	Milliy ta’lim baholash markazi (FINEEC) va o‘z-o‘zini baholash
AQSh	Aralash model (Shtatlar va xususiy sektor muvozanati)	Federal dasturlar (Head Start), shtat budjeti va ota-onalar badali	QRIS (Quality Rating and Improvement Systems) tizimi
Janubiy Koreya	Markazlashgan (Ta’lim vazirligi nazorati)	Davlat tomonidan "Nuri" universal vaucher tizimi orqali	ECEPC (Maktabgacha ta’limni baholash qo‘mitasi)

Tahlillar shuni ko‘rsatdiki, Finlyandiya modelida boshqaruv vakolatlari to‘liq mahalliy hokimiyatlarga berilgan bo‘lib, bu muassasalarga yuqori darajada akademik va moliyaviy mustaqillik beradi. Aksincha, Janubiy Koreyada boshqaruv qat’iy markazlashgan bo‘lib, u yagona o‘quv dasturi va standartlashtirilgan vaucherli moliyalashtirish tizimiga tayanadi. AQShda esa boshqaruv shtatlar darajasida farq qiladi va xususiy sektorning ulushi yuqoriligi bilan ajralib turadi. Olingan natijalar shuni ko‘rsatdiki, maktabgacha ta’limni boshqarishda yagona universal va mukammal model mavjud emas. Finlyandiya modelining muvaffaqiyati boshqaruvning markazlashmaganligida va jamiyatning ta’lim tizimiga bo‘lgan yuqori ishonchidadir. Biroq, bunday modelni joriy etish uchun mahalliy budjetlarning iqtisodiy barqarorligi va kadrlar tayyorgarligi juda yuqori bo‘lishi talab etiladi. Janubiy Koreyaning vaucher (Nuri dasturi) tizimi esa davlat va xususiy bog‘chalar o‘rtasida sog‘lom raqobat muhitini yaratishda yuqori samaradorlik namoyish etmoqda. AQShning QRIS tajribasi esa har bir muassasani reyting asosida rag‘batlantirish mexanizmi sifatida foydalidir. Xorij tajribasini tahlil qilish va mahalliy olimlarning yondashuvlarini o‘rganish asosida maktabgacha ta’lim boshqaruv tizimini takomillashtirish bo‘yicha quyidagi xulosalarga kelindi: birinchidan, boshqaruvni bosqichma-bosqich dekonstralizatsiya qilish, ya’ni hududiy bo‘linmalar va muassasalarga ko‘proq moliyaviy-akademik mustaqillik berish boshqaruv tezkorligini oshiradi. Ikkinchidan, moliyalashtirishda Koreya tajribasidagi kabi vaucher tizimini rivojlantirish lozim. Uchinchidan, maktabgacha ta’lim muassasalari sifatini doimiy monitoring qiluvchi va reytinglovchi raqamli boshqaruv platformalarini (digital management) joriy etish tavsiya etiladi [1].

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO‘YXATI

1. Tairova M.B. Maktabgacha ta’lim tashkiloti faoliyatini tashkil etish va boshqarishning asosiy tamoyillari // Journal of Innovation and Scientific Research. – 2025. – № 895. – B. 823-1593
2. Tairova M.B. Maktabgacha ta’limni rivojlantirish va moliyaviy ta’minlashning muhimligi // Eurasian Journal of Education and Career. – 2023. – № 4237. – B. 34.

3. Karila K. A Finnish perspective on early childhood education and care policy // European Early Childhood Education Research Journal. – 2019. – Vol. 27. – № 2. – P. 205-218.
4. Kauerz K., McMaken J. Governance in Early Childhood Education: Models and Trends in US States. – CEELO, 2020.
5. Moon M., Shin J. The Nuri Curriculum and early childhood education governance in South Korea // International Journal of Child Care and Education Policy. – 2020. – Vol. 14. – № 5. – P. 45-62.